

ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช

ທຖ່ງກົງໄໝມໍ : ມີຕີທີ່ຍື່ງໃຫຍໍ່ທາງຄວາມຄິດ

ສ້າງອນນັດ໌ ສມຸງທວັນຍີ

ຮາຊບັນທຶດ ສໍານັກໂຄຮມສາສົດວິແລະກາຣເມື່ອງ

ປາກູດກາໃນຈູານະຜູ້ແທນຂອງຮາຊບັນທຶດຢສຕານ
ກາຮສ້າມມນາໂຄຮກກາຮປ່າຊົງເພື່ອກຸ່ມແຜ່ນດິນ ຄວັງທີ່ ១
ເວົ້ອງ “ປ່ອງປູນກາຮພັດນາ : ທຖ່ງກົງໄໝມໍຕາມແນວພະຮາຊດໍາວີ”

៦ ພຸສະຈິກາຍນ ២៤៤៧

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชัยอนันต์ สมุทรณ์

ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด.— กรุงเทพฯ : สถาบันนิยबायतीक्षा,
2541.

32 หน้า

1. ความคิด. 2. การพัฒนาเศรษฐกิจ — แม่ปารุสูญ. 3. เกษตรกรรมแบบ
ผสมผสาน. I ชื่อเรื่อง.

121 . 4

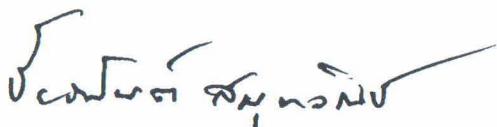
ISBN 974-7215-03-9

ชื่อหนังสือ	ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด
ผู้เขียน	ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรณ์
ปีที่พิมพ์	ธันวาคม 2541
จำนวนพิมพ์	2,000 เล่ม
เจ้าของ	สถาบันนิยबायतीक्षा 99/146 ซอยหมู่บ้านงามวงศ์วาน ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 9411832-3 โทรสาร 9411834 E-mail : ipps@ksc.th.com www.fpps.or.th/ipps.htm
สนับสนุนโดย	มูลนิธิคอนราด อเดนาวร์
ออกแบบปก	ชัยฤทธิ์ แก้วเรือง
ดำเนินการพิมพ์	บริษัท พี. เพรส จำกัด โทร. 331-5107
พิมพ์ที่	บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด

คำนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นผลจากการแสดงปาฐกถาในฐานะผู้แทนของราษฎรที่ติดยศสถานในการสมมนาเรื่อง “ปรัชญาการพัฒนา : ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ” เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๑ หลังจากการแสดงปาฐกถาได้มีสื่อมวลชนและบุคคลจำนวนมากแสดงความประสังค์อย่างได้ดั้นดับที่ใช้ในการแสดงปาฐกถาฯ ข้าพเจ้าจึงมอบให้สถาบันนโยบายศึกษาจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อให้ประชาชนชาวไทยได้ทราบถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา

นับเป็นบุญของพวกเราที่เราเมื่อพระมหากรุณาธิคุณทรงทุ่มเทอุทิศกำลังพระสติปัญญา กำลังพระวรกาย กำลังพระราชทรัพย์ พระราชนองค์ทรงการต่างๆ นับพันโครงการเพื่อบ้านด้วยความร่วมมือเป็นสุขแก่ปวงชนชาติไทยตลอดมา

(นายอนันต์ สมุทวนิช)

มิถุนายน ๒๕๔๑

สาระสำคัญของทฤษฎีใหม่นี้ คือ การให้เกษตรกรจัดการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ซึ่งถือครองจากการประมาณการถัวเฉลี่ย ครอบครัว และประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่ ให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยมีน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี โดยสมควรแบ่งพื้นที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ๓๐ % ชุดสระน้ำเพื่อเก็บกักน้ำในฤดูฝนเสมอปี ขนาดใหญ่

ส่วนที่สอง ๓๐ % ใช้สำหรับทำนาปลูกข้าวไว้บริโภค

ส่วนที่สาม ๓๐ % ทำแปลงพืชไว้ร่นสวนผสม ปลูกผักสวนครัว ไว้บริโภคหรือเหลือขายเป็นรายได้เสริม

ส่วนที่สี่ ๑๐ % ที่อยู่อาศัย

ตามหลักการในทฤษฎีใหม่ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ อันเป็นหลักสำคัญไว้ว่า

๑. โดยสรุปที่สุดเป็นวิธีการที่ใช้ปฏิบัติแก่เกษตรกรซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินแปลงเล็กๆ (ประมาณ ๑๕ ไร่) ซึ่งถือเป็นอัตราถือครองโดยเฉลี่ยของเกษตรกรไทย

๒. หลักสำคัญ คือมุ่งให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเองได้พอเพียงในระดับหนึ่ง ทรงเน้นความสำคัญของการซ่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสร้างความสามัคคีในท้องถิ่น

๓. มีข้าวบริโภคได้เพียงพอทั้งปีโดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา ๔ ไร่ จะมีข้าวกินตลอดปี และข้อนี้เป็นหลักสำคัญในทฤษฎีใหม่

๔. เพื่อการนี้มีหลักเกณฑ์เฉลี่ยว่าต้องมีน้ำใช้ในฤดูแล้งเฉลี่ยประมาณ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ พื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดตามหลัก ๓๐-๓๐-๓๐-๑๐ จะต้องการน้ำรวม ๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรและสร่าน้ำนั้นสามารถเลี้ยงปลาได้ด้วย

จาก มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ ประทีปแห่งแผ่นดิน, หน้า ๗๙ - ๘๐

ทฤษฎีตามคิดของโลกตะวันตก (theory) มีรากศัพท์จาก theoria ภาษากรีก หมายถึง ความคิดชุดหนึ่ง (a set of ideas), แนวความคิด (concepts), หลักการ (principles) หรือ วิธีการ (methods) ที่ใช้ในการอธิบาย ความเป็นจริงที่ได้จากการสังเกต (The Hutchinson Concise Dictionary of Science)

The Oxford English Reference Dictionary อธิบายว่า ทฤษฎีได้แก่

(๑) ระบบความคิดที่อธิบายอะไรบางอย่าง ทั้งนี้เป็นระบบ ความคิดที่มีพื้นฐานอยู่กับหลักทั่วไป

(๒) ความรู้หรือความคิดคำนึงที่มีลักษณะเป็นนามธรรม

(๓) การแสดงถึงหลักการทางวิทยาศาสตร์อย่างโดยย่างหนึ่ง

ตามความหมายของ “ทฤษฎี” ดังกล่าวข้างต้นนี้ เมื่อว่า กะบวนการที่ก่อให้เกิดระบบความคิดนั้นจะได้มาจาก การอธิบายความ เป็นจริงที่ได้จากการสังเกตก็ตาม แต่ทฤษฎีจะมีพลังมากเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการพิสูจน์ทดสอบให้เห็นจริงในทาง ปฏิบัติว่า เกิดผลได้ตามการตั้งเกณฑ์ทั่วไปของทฤษฎีนั้นด้วย

ทฤษฎีมีมาแต่โบราณกาลก่อนวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ทฤษฎี หลายทฤษฎีได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ กับจักรวาล บางทฤษฎีเป็นระบบความคิดเกี่ยวกับการทำนายทายทัก, เวลาและธรรมชาติของอนุภาค ในอดีตศาสนาต่างๆ ได้สร้างระบบ ความคิดที่อธิบายกำหนดและตรวจสอบของจักรวาล ตลอดจนหลักการ หลักเกณฑ์ว่าอะไรดีอะไรซึ่ง เมื่อถึงยุควิทยาศาสตร์ความสัมพันธ์ ระหว่างทฤษฎีกับวิทยาศาสตร์มีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นมากขึ้น เพราเววิทยาศาสตร์อ้างความเป็นศาสตร์แท้ที่อธิบายธรรมชาติได้โดย ปลดออกจากคติหรือความรู้สึก ดังนั้นทฤษฎีที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ จึงต้องสังเกตและตรวจสอบได้โดยการปฏิบัติให้เห็นจริง

ความเป็นศาสตร์ที่แท้ตามความคิดของนักคิดตะวันตก ได้แก่ การที่ศาสตร์นั้นจะต้องปลดจากค่านิยม (value-free) ความคิดเช่นนี้

ทำให้มีการยกกระดับวิทยาศาสตร์ (science) ให้อยู่เหนือศาสตร์อื่นๆ และมีผลทำให้วิทยาศาสตร์เป็นกลไก-วัตถุนิยมมาก ตลอดจนเน้นปฏิบัติการ หรือการมุ่งอธิบายเรื่อง “อย่างไร” (How) มา กกว่าจะตั้งคำถามแล้ว พยายามหาคำตอบว่า “ทำไม” หรือ “เป็นเพราะเหตุใด” (Why) ดังนั้น การแสวงหาความรู้และการสร้างทฤษฎีต่างๆ จึงเห็นห่างจากตัวมนุษย์ และความเป็นมนุษย์มากขึ้นเป็นลำดับ

ทฤษฎีตะวันตกส่วนใหญ่ โดยเฉพาะทฤษฎีประภากาศตร์เข้ม (hard science) มักจะมีลักษณะสองขั้ว ไม่ค่อยจะคำนึงถึง สายกลาง หาก จะมุ่งเน้น การเป็นสิ่งนี้-ไม่เป็นสิ่งนี้ จึงมีแต่ความขัดแย้งที่ต้องลงey ด้วยการแพ้-ชนะ การที่ธาตุหรือสภาพการณ์ได้สภาพการณ์หนึ่ง แปรเปลี่ยนไปเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยไม่ลงเหลือปุรอยเดิมไว้เลย หรือมีอยู่แต่ไม่มีแรงพดตัวของกฎครอบจำโดยสิ่งหรือสภาพการณ์ใหม่ เรียกว่า ไม่มีหลักการของ การเสมอ กัน ไม่มีใครแพ้ไม่มีใครชนะ การร่วมมือกัน ดุลยภาพและการสัมพันธ์กันอย่างสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มพลังซึ่งกันและกัน จึงมีน้อย

ระบบความคิดของตะวันตกกับของตะวันออกแตกต่างกันตรงที่ ศาสนา ปรัชญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของฝ่ายตะวันตกนั้น มุ่งที่จะควบคุมมนุษย์และธรรมชาติ เพื่อเอาชนะ ส่วนฝ่ายตะวันออกนั้นมุ่งที่จะอยู่ร่วมกับมนุษย์และธรรมชาติ ให้เกิดดุลยภาพเสมอ กัน ไม่นำ การเอาชนะหรือการควบคุมครอบจำอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นระบบความคิด ตะวันออกจึงเป็นความคิดที่ส่งเสริมความเป็นอิสระและสามัคคี proportion (harmony) ในเวลาเดียวกัน นอกจากนั้นยังเป็นจริยธรรมของกฎแห่งกรรมมากกว่าที่จะเป็นจริยธรรมของความเชื่อในการกำหนดของพระผู้เป็นเจ้า

ภาพที่ ๑ ระบบการคิดที่แตกต่างกัน

ที่สำคัญก็คือ ความเป็นทฤษฎีของทฤษฎีตามคติตะวันตกนั้น ขึ้นอยู่กับความเป็นศาสตร์ซึ่งปลดจากอุดมสุ่นตัว แต่ในปรัชญา พุทธนั้น ทฤษฎีหรือทีวีสี หมายถึง ความเห็นและความเห็นผิด โดย ทฤษฎีหรือทีวีสี เป็นสภาพแสวงด้าน หรือสามด้านก็ได้ ดังที่มีอธิบาย ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ดังนี้

ทีวีสี 2 ประกอบด้วย **สัสสติทีวีสี** ความเห็นว่าเที่ยง, ความเห็นว่าอัตตา และโลกเที่ยงแท้ยังยืนคงอยู่ตลอดไป กับ **อุจฉลทีวีสี** ความเห็นว่าขาดสูญ, ความเห็นว่ามีอัตตาและโลกซึ่งจักพินาศขาดสูญหมดสิ้นไป

ทีวีสี 3 ประกอบด้วย **อกิริยทีวีสี** ความเห็นว่า ไม่เป็นอันทำ, เห็นว่าการกระทำไม่มีผล อเหตุกทีวีสี ความเห็นว่า ไม่มีเหตุ, เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่มีเหตุปัจจัย และ **นัตถิกทีวีสี** ความเห็นว่า ไม่มี, เห็นว่า ไม่มีการกระทำหรือสภาพที่จะกำหนดເກາเป็นหลักได้

ทีวีสี 2 มีลักษณะสองข้า ที่อยู่ตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง ดังภาพ

ກາພທີ ໂ

ລັກຂະນະສອງຂ້ວຂອງທິກູສີ

ໝາດສູງ
ໜມດືນໄປ

ເຖິງແຫ່ງ
ແນ່ນອນ
ຢັ້ງຢືນຍັງ
ຄອງຢູ່ຕົລອດໄປ

ທຸກໆໜີ້ ອໍານວຍ ທິກູສີ ຕາມປັບປຸງພຸທ່ອ ຈຶ່ງແຕກຕ່າງຈາກທຸກໆໜີ້ດ້ານ
ຄວາມຄຸກຕ້ອງໃນແນວດີ ທຸກໆໜີ້ດ້ານໜີ້ກຳນົດ ພຸທ່ອເປັນຄວາມເຫັນແລະຄວາມເຫັນຜິດ
ມີໃໝ່ ມີຄວາມຄຸກຕ້ອງ ເຖິງດຽວເປັນໜີ້ກ່າວໄປ ທຸກໆໜີ້ ອໍານວຍ ຈະເປັນ
ທຸກໆໜີ້ໜີ້ທິກູສີ ທີ່ດີທ່ານບໍາໄດ້ໄໝໄດ້ອຸ່ນທີ່ຕ້ວທຸກໆໜີ້ ນາກອຸ່ນທີ່ປັຈັບໜີ້
ທາງເກີດແໜ່ງແນວຄວາມຄົດທີ່ຄຸກຕ້ອງ ສົມມາທິກູສີຈະເກີດຂຶ້ນໄດ້ກີ່ເພຣະມີ
ປັຈັບ 2 ປະກາດ ປົກລົງ ແລະ ໂຍືນໂສມນສຶກສາ ດັ່ງທີ່ ພຣະເພ
ເວທີ (ປະກາດ ປົກລົງ ປົກລົງ) ອີຍາຍໄວ້ໃນ ພຈນານຸກຮມພຸທ່ອສາສົກ ລັບບັນ
ປະມວລອຮຮມ (ໜ້າ ๘๐) ຈ່າ

ປັຈັບໃຫ້ເກີດສົມມາທິກູສີ 2 (ທາງເກີດແໜ່ງແນວຄວາມຄົດທີ່ຄຸກ
ຕ້ອງ, ຕັ້ນທາງຂອງຄວາມດີ່ງມານທີ່ປັງປົງ)

1. ປົກລົງ (ເສີຍຈາກຜູ້ອັນກາງກະຕຸ້ນຫົວໜ້າຊັກຈຸງຈາກກາຍນອກ
ຕື່ອ ການຮັບຝຶກຄຳແນະນຳສັ່ງສອນ ເລົ່າເຮືອມຮູ້ ສນທານ
ຊັກຄາມ ຝຶກຄຳບອກເລ່າຊັກຈຸງຂອງຜູ້ອັນ ໂດຍເຂົາພາກກາຮສັບ
ສັກຄົມຈາກທ່ານຜູ້ເປັນກໍລຍານມິດຮ)
2. ໂຍືນໂສມນສຶກສາ (ການໃຊ້ຄວາມຄົດຄຸກວິທີ ຄວາມຮູ້ຈັກຄົດ ຄົດເປັນ
ຕື່ອ ກະທຳໃນໃຈໂດຍແບບຄາຍ ມອງສິ່ງທີ່ໜ້າລາຍດ້ວຍຄວາມຄົດ
ພິຈານາຮູ້ຈັກສືບສາວຫາເຫດຜລ ແກ່ແກະສິ່ງນັ້ນໆ ອໍານວຍ
ນັ້ນໆ ອອກ ໃຫ້ເຫັນດາມສກາວະແລະດາມຄວາມສົມພັນເທິ່ງເຫດ
ປັຈັບ)

ทฤษฎีที่ดี (สมมاثทฤษฎี) จึงมิได้มีลักษณะปลอดจากข้อพิจารณาด้านคุณค่า หรือ value-free ในทางตรงกันข้าม ข้อพิจารณาด้านคุณค่ากลับเป็นเงื่อนไขปัจจัย เป็นทางเกิดของทฤษฎีที่ดี

การวิเคราะห์ลักษณะของทฤษฎี จึงควรคำนึงถึงมิติด้านจริยธรรมของทฤษฎีด้วย จะได้เห็นถึงความเกี่ยวโยงระหว่างทฤษฎีกับมนุษย์ มิใช่เป็นทฤษฎีที่มีความเป็นศาสตร์สูงและเข้ม แต่เห็นห่างจากจริยธรรม เราจะวิเคราะห์ แนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในมิติที่หลากหลาย โดยเฉพาะมิติด้านจริยธรรม ของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างหลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องเป็นคู่ตรงข้าม ขัดแย้ง แข่งขัน เค้าแฟ่-เคานะ ครอบจ้ำ ซึ่งกันและกัน หากเอื้อต่อ กันและเกิดดุลยภาพที่เคลื่อนไหวได้ (Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือ-เสือพึ่งป่า อันเป็นการ “พึ่งพิงกัน” (interdependence) มากกว่าการเป็นแค่การ “พึ่งพาอาศัย” (dependence)

ดังนั้น “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีอื่นๆ โดยเฉพาะตรงที่มีจริยธรรมดังกล่าว เป็นพื้นฐานสำคัญ เรยก็ได้ว่าเป็น **สมมติหลัก** ของระบบความคิด และเชื่อมโยงกับมนุษย์โดยตรงดังที่นิยมเรียกันว่า “**คนเป็นศูนย์กลาง**” (Human-centered) โดยเฉพาะผู้ยากไร้ด้อยโอกาสซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย

เป็นที่น่ายินดีว่า แนวพระราชดำรินี้เริ่มทวีความสำคัญมากขึ้น โดยสังเกตจากการที่ราชบัณฑิตสถานแห่งสวีเดนได้ให้รางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์แก่ อมาตยา เซ็น (Amartya Sen) โดยระบุว่างานของเขานำเสนอวิธีทางเศรษฐศาสตร์และปรัชญาภาพสมมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อรังสรรค์มิติเชิงจริยธรรมขึ้นในการออกแบบทางด้านเศรษฐศาสตร์ และเปิดขอบเขตความรู้ใหม่ขึ้นมาสำหรับนักวิจัย และนักเศรษฐศาสตร์อีกหลายรุ่นต่อมาให้ดำเนินรอยตาม (มติชน ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๑ หน้า ๑๙)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระหันกตีถึงข้อจำกัดของทฤษฎีที่นักจากอธิบายและวิเคราะห์ การพัฒนา-การเปลี่ยนแปลง แล้ว ยังทำนายอนาคตอีกด้วย ดังที่มีพระราชนำรัศว่า ทฤษฎีใดมิโน่นนั่น ไม่มีผลต่อประเทศไทยของเรา ด้วยว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ “ให้” และ “เรายังให้กันอยู่” นอกจากรัฐบาลยังได้ทรงติงทฤษฎีที่เป็นทฤษฎีมาก จนเกินไป คือเป็นแบบติดตัว หรือที่ เรียกว่า too theoretical ดังพระราชนำรัศที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาติไทยที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔ ณ ศาลาดุสิตาลัย ความดอนหนึ่งว่า

“ประเทศต่างๆ ในโลกในระยะ ๓ ปีมานี้ คนที่ก่อตั้งประเทศ ที่มีหลักทฤษฎีในอุดมคติที่ใช้ในการปกครองประเทศ ล้วนแต่ล้มละลายลงไปแล้ว เมืองไทยของเรา จะล้มละลายลงไปหรือ เมืองไทยนับว่าอยู่ได้มากย่างตี เมื่อ ๑๐ วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบ เพื่อขอโภวท เกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไร จึงได้แนะนำว่าให้ปกครองแบบสามัคคีเมื่อเด็กันก็จะอยู่ได้ตลอด ไม่เหมือนกับคนที่ทำงานวิชาการที่เวลาปิดตัวเองแล้วไม่รู้จะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มต้นใหม่ ดอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตัวรากแบบอะลุ่มอยู่กัน ในที่สุดได้ก็เป็นการดี ให้โภวทเข้าไปว่า “ขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา” นักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่า ไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำอะไรที่เราเสีย แต่ในที่สุดที่เราเสียนั้นเป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรง เงินของรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือ เงินของประชาชน ถ้าอย่างให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ก็ต้องลงทุนต้องสร้างโครงการซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่น ล้าน ถ้านำมาไปเป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล แต่ใน

“ไม่ใช่ประชาชนจะได้รับผลกระทบดีกินดีขึ้น ราชภูมิได้กำราไป ถ้าราชภูมิรายได้รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวกเพื่อให้รัฐบาลได้ทำการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารัฐรักสามัคคี รู้ว่าการเสียคือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดี มีสุขนั้น เป็นการันตีเป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

พระราชนำรัสร้างต้นสะท้อนพระราชดำริเกี่ยวกับลักษณะของ **ทฤษฎีที่ดี** ว่าจะต้องไม่ติดกับตัวมากเกินไป ต้องใช้ตัวร้ายแบบอะลัมมอล่วย (flexible) แต่ที่สำคัญคือ ทฤษฎีหรือหลักการปักครองประเทศนั้นต้อง “ปักครองแบบคนจน” มีมิติทางจริยธรรมด้วยเสมอ คือ สามัคคี มีเมตตาภัก (harmony) พระราชนำริในมิติของจริยธรรมโดยเฉพาะจริยธรรมของการให้แก่ประชาชนนี้จะได้กล่าวต่อไป

แม้ว่า “ทฤษฎีใหม่” ดูเหมือนจะเป็นพระราชดำริที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของเกษตรกร แต่แนวพระราชดำริที่เป็นส่วนหนึ่ง ครอบคลุมถึงการอยู่ร่วมกันของวิถีชีวิตทางการผลิตของส่วนต่างๆ ที่มีลักษณะแตกต่างหากหลายกันว่า สามารถอยู่ร่วมกันได้และพึงพิงกันได้

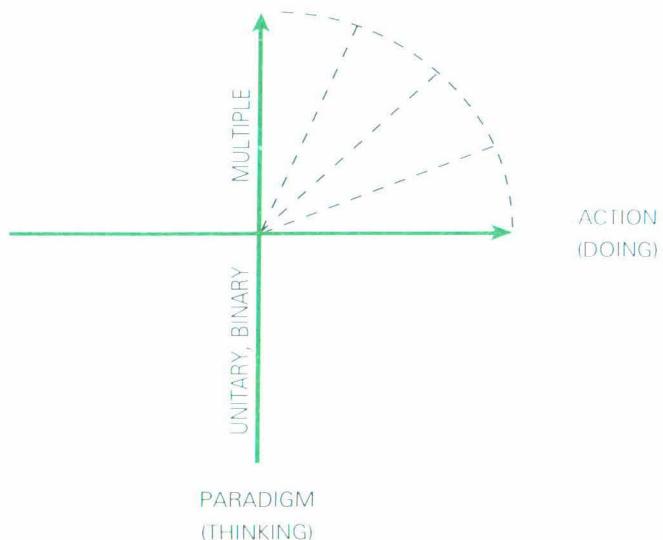
ระบบความคิดนี้มีอยู่ใน พุทธปัจฉณยา แต่ยังไม่มีผู้ดำเนินมาจัดระบบและเสนอวิธีการปฏิบัติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

การที่ทฤษฎีจะเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” ได้นั้น นอกจากจะต้องเป็น **ทฤษฎี** ในความหมายนี้แล้ว ยังต้องเป็นระบบความคิดที่ไม่เคยมีผู้คิดมาก่อน หรือเป็นระบบความคิดที่แตกต่างหรือก้าวล่วงพ้นเพданความคิดหรือวิธีการคิดที่เคยมีมาและเป็นอยู่ด้วย

ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทั้งหลักการและวิธีการใหม่ เป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด ๙ ประการ คือ

๑. เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบตะวันตกซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนาต่อ ความคิดแบบตะวันตกมีลักษณะเป็น เอกนิยม (unitary, singularity, uniformity) และทวินิยม (duality, binary, either - or, polarity) แต่พระราชาธรรมได้เจรจาเจ้าอยู่หัวทรงมีระบบความคิดที่สร้างสรรค์ พระอัจฉริยภาพและพระสถิตปัญญา มีความลุ่มลึกที่เรียกว่า “การกระท朗เกษตร” และสหกรณ์ว่า “ทราบใหม่ว่าบางครั้งวิธีปลูกป้าที่ดีที่สุดคือ ปลูกป้าโดยไม่ต้องปลูก” เป็นต้น

ภาพที่ ๓ กระบวนการทัศน์ของทฤษฎีใหม่

โลกเราโดยธรรมชาติมีลักษณะเป็นพหุนิยม ซึ่งต้องการหลักและวิธีคิดแบบหลากหลายให้วิถีทางวิถีสำหรับกลุ่มคนและกลุ่มปัญหาที่มีความแตกต่างหลากหลาย ข้อเท็จจริงนี้จะทำให้เราข้ามพันผ่านวัฒนธรรมเช่นเดียวกันนี้ไปได้

เอกนิยมนั้นซึ่งกับกอกอยู่แล้วว่าวนิยมเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียวแบบฉบับเดียว

ทวินิยมนั้น หมายถึงการคิดแบบไม่เป็นอย่างนั้น ก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีอย่างนั้น หรืออย่างนั้น มีแต่สองด้าน ไม่มีด้านที่สาม ที่สี่ ที่ห้า หรือพยายามที่จะรวมมวลอย่าง ๆ สิ่ง หลาย ๆ ด้าน ให้ลดลงเหลือแค่สองด้าน เช่น ดี-เลว, เทพ-มา Roth, ฝ่ายรัฐบาล-ฝ่ายค้าน เป็นต้น

โลกยุคนี้และในศตวรรษหน้าที่กำลังจะมาถึงนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่พลิกโฉมเก่าไปแล้ว เพราะเกิดกระบวนการโลกานุวัตร หรือ Globalization ขึ้น

กระบวนการนี้คุณเข้าใจผิดกันมาก ความหมายที่แท้จริงของ Globalization คือการย่นกาลเวลา (time) และที่ที่ (space) ให้ใกล้กันเข้ามากขึ้น ระยะห่างที่เคยช่วยให้การเปลี่ยนแปลงมีผลสะท้อนไม่มากนัก ได้หมดไปแล้ว เมื่อเกิดการย่นระยะเวลาและสถานที่ลงโลกใหม่จึงเป็นโลกของ

- ◆ ความรวดเร็ว (speed)
- ◆ ความซับซ้อน (complexity)
- ◆ ความหลากหลาย (diversity)

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การพึ่งพิงกัน (interdependence) มีมากขึ้น และเพราความซับซ้อนความหลากหลาย ที่เคยมีอยู่ในการติดต่อสัมพันธ์ของคน ของกลุ่มคน ของระบบวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสิ่งเหล่านี้ มีผลทำให้คนต่างสถานที่ซึ่งอยู่ห่างไกลกันสามารถรับรู้ได้ การปฏิวัติทางเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร

ทำให้เกิดความรวดเร็วในการโอนถ่ายไฟล์เวียนของสื่อสารและการเงิน การลงทุนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงจึงไม่เป็นขั้นเป็นตอนอีกต่อไป หากหมุนตัวอย่างมีทิศทางบ้างไม่มีทิศทางบ้าง

ผลที่เกิดขึ้นก็คือ เกิดการท้าทายใหม่ๆ อย่างรุนแรงด้านที่รายอย่างเราไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เราจะใช้วิธีการที่เคยใช้มา กับวิกฤตการณ์ใหม่ๆ ก็ไม่เป็นผล วิกฤตการณ์นั้นก็ยังมีมากขึ้น เพราะเราปัจไม่สามารถคิดใหม่ได้

ในอดีต เรามักคิดแก้ไขปัญหาเกื้อหนุนเรื่องด้วยหลักและวิธีคิดแบบเดิมๆ หรือไม่ก็ทวนนิยม

เช่นการเกษตรของเรามักแนะนำให้ปรับเปลี่ยนที่นาเป็นพืชไร่ และคิดว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ คือการปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม นี้เป็นหลักคิดแบบทวนนิยม

หลักและวิธีคิดใหม่ อย่างทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นไปแบบพหุนิยม ที่มีความหลากหลายผสมผสานกันได้ไม่เป็นเอกนิยม (นาข้าวทั้งหมด) หรือทวนนิยม (เลือกรห่วงนาข้าวกับไร่ปอ หรือระหว่างเกษตรกรกับอุตสาหกรรม) หากเป็นหลักและวิธีคิดที่ก่อให้เกิดการผลักดันการณ์เก่าที่ซ้ำรอยเดิมอยู่โดยไม่มีทางออกได้ แทนที่จะมุ่งสู่เศรษฐกิจเพื่อการส่งออก การพัฒนาอุตสาหกรรม ก็เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ในฐานะที่เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา และเป็นเป้าหมายหลักที่สามารถอยู่ตลอดไป เดิมคุ้กคัมภการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเป้าหมายอื่นๆ ได้

ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีความยิ่งใหญ่ทางความคิด เป็นการคิดใหม่ที่แหวกออกจากการอุบความคิดเก่าของตะวันตก ที่ครอบงำสังคมไทยและสังคมอื่นๆ มาเป็นเวลาช้านาน

๒. เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเดินความคิดแบบวิภาควิธี (Dialectical) ซึ่งถือว่ามี thesis - anti - thesis - synthesis โดยราดุหรือส่วนที่

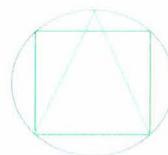
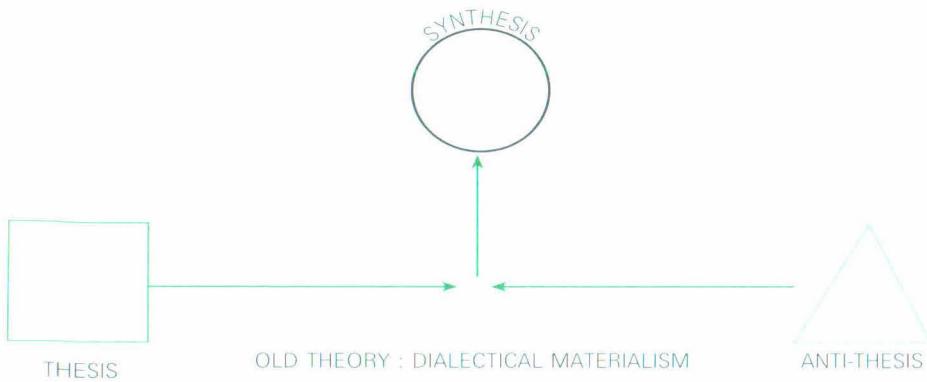
มีคุณลักษณะเหนือกว่า มีพลังแรงกว่า เมื่อแบ่งกับธาตุหรือสิ่งที่ด้อยกว่าก็จะมีผลปรับเปลี่ยนให้ธาตุหรือส่วนเดิมแปรผันในเชิงคุณภาพไปเป็นธาตุหรือส่วนซึ่งมีคุณลักษณะใหม่

ทฤษฎีใหม่ดังไปจากแนวคิดดังกล่าวตรงที่ว่าทฤษฎีใหม่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเอง ดำรงอยู่ร่วมกับการผลิตทางเกษตรอุดมสหกรรม หรืออุดมสหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงหรืออุดมสหกรรมประเพณีการให้บริการได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรุปแบบอื่น

ทฤษฎีที่หลายประเทคนนำมาใช้เป็นหลักการปกครองเป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากระบบคิดแบบวัตถุนิยมวิภาค (Dialectical materialism) ซึ่งอธิบายและวิเคราะห์การครอบงำที่ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาอาศัย (dependent) คนส่วนน้อย การพึ่งพา (dependence) จึงเป็นสิ่งที่ไม่พึง pragmatism จำต้องปลดปล้อออกจากไป (ดังที่เรียกว่า ปลดแอก)

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีตระรากที่แตกต่างจากรอบคิดดังกล่าวในแง่ที่ว่าเป็นตระรากของการพึ่งพิงอิงกัน (interdependence) ที่มีจริยธรรมของความสามัคคีมีเมตตากัน การพึ่งพิงอิงกันต่างจากการพึ่งพาอาศัยตรงที่การพึ่งพิงอิงกันเห็นความเป็นไปได้ของ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสิ่งที่ขัดแย้งแตกต่างกัน และความเป็นไปได้ของ การร่วมมือกันเพื่อก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มที่ส่วนซึ่งแตกต่างกันสามารถแบ่งปันกันได้

ภาพที่ ๔
ตรรกะของทฤษฎีเก่าและทฤษฎีใหม่

NEW THEORY : CO-EXISTENCE OF DIVERSED ELEMENTS

ทฤษฎีเก่า : ยืน ↔ แย้ง = สิ่งใหม่ซึ่งมีคุณสมบัติใหม่ แตกต่าง
ไปจากสภาพยืน (thesis) และสภาพ
ท้าทายหรือสภาพแย้ง (anti-thesis)
ในเชิงคุณภาพ เคราะห์-เคราะห์นากัน
ครอบจักรภูมิเป็นการทอนพลัง

ทฤษฎีใหม่ :
ร่วมกันเพิ่งพิงอิงกันอย่างมีดุลยภาพ
ไม่ครอบจักรภูมิ เพิ่มพลังให้กัน การ
เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้
ร่วมกันโดยไม่มีต้องหักล้างกัน ก็
สามารถเคลื่อนไปได้ โดยแต่ละ
ส่วนไม่ต้อง slavery ตัวอย่างสิ่งเชิง
หากคงรูปอยู่ได้ในระดับหนึ่ง

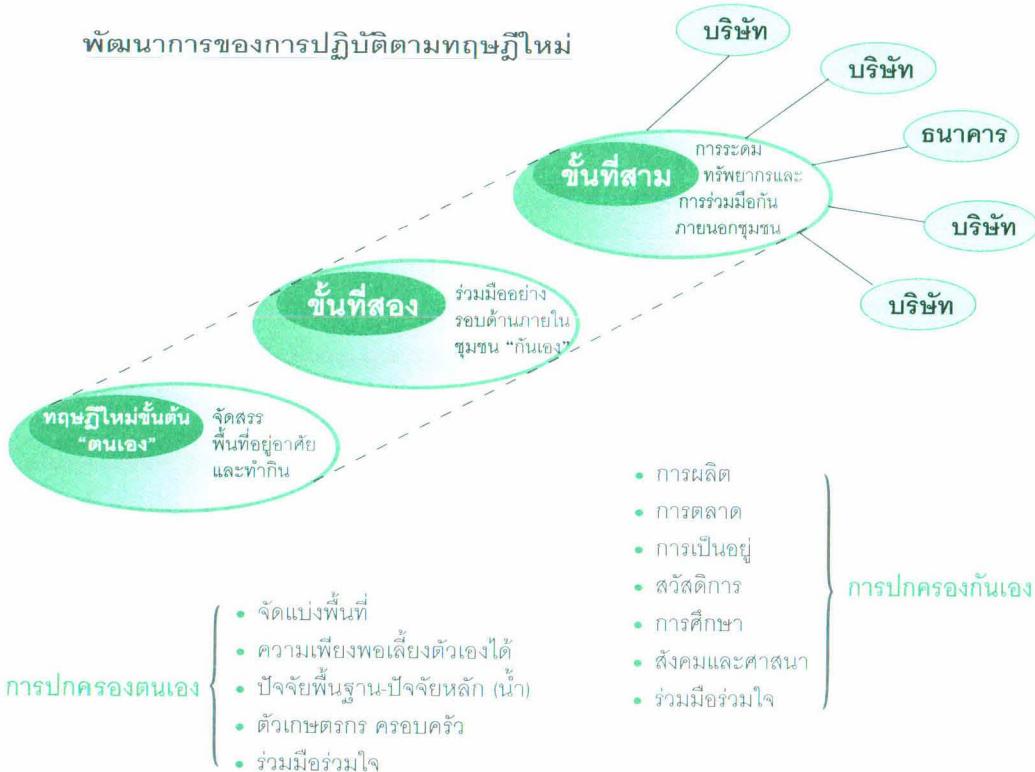
๓. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ทำให้เห็นจริงได้ จึงเป็นทฤษฎีที่
ผนึกประสานเป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติ มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีลอย ๆ
ปฏิบัติไม่ได้

นอกจากนั้น ยังมีการแนะนำให้มีการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน
จากขั้นต้น(พื้นฐาน)ไปสู่ขั้นก้าวหน้าซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นที่สองและขั้นที่สาม
โดยขั้นต้นเป็นขั้นการจัดสัดส่วนทางการผลิตให้เหมาะสม ขั้นที่สองเป็น
ขั้นการจัดการแบบรวมพลังร่วมมือกัน ทั้งในระดับการผลิต การตลาด
การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา เมื่อผ่านพ้นขั้นที่
สองแล้ว จึงพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ การระดมทรัพยากร
จากภายนอกชุมชน โดยอาศัยหลักของการพึงพิงอิงกันระหว่างฝ่าย
เกษตรกรกับฝ่ายที่เป็นแหล่งทุน (ธนาคาร) และบริษัท ทั้งนี้แต่ละฝ่าย
จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ไม่มีการได้เบรียบแบบได้หมด-เสียหมด หรือ
ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มากจนเกินไป แต่ละฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ร่วมกัน
ดังที่เรียกว่า stakeholders

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนทั้งสามนี้ คือ กระบวนการที่เกี่ยวเนื่องกันทั้งหมด และตลอดกระบวนการนี้มีการสนับสนุนและร่วมมือ ความรู้รักสามัคคี และการแบ่งปันกันไว้กับวิถีชีวิตทางการผลิตและการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก ไม่แยกออกจากกัน ไม่เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นปฏิปักษ์thonกำลังกัน

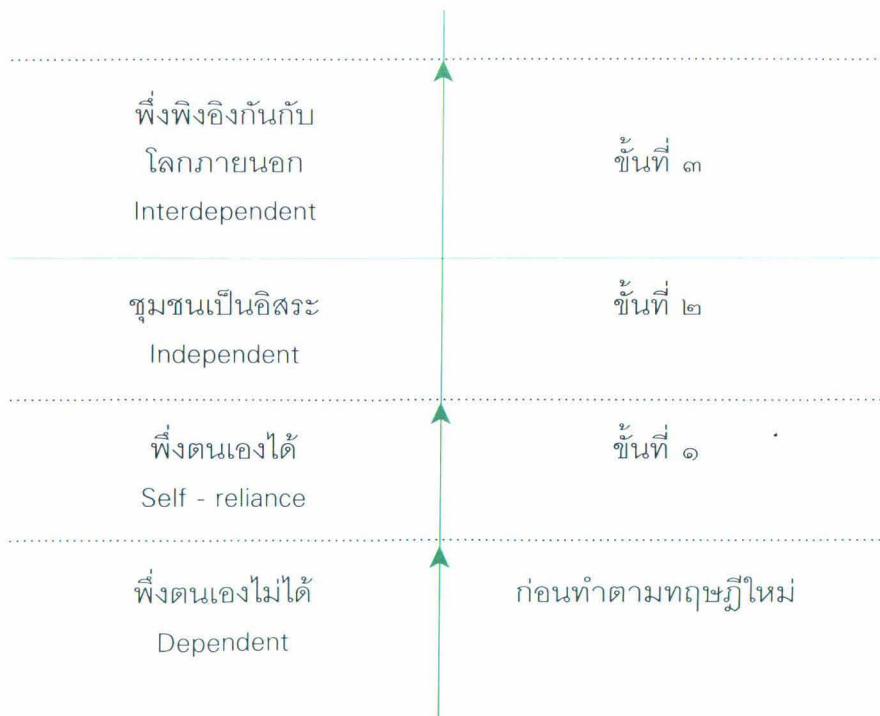
ภาพที่ ๕

พัฒนาการของการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่

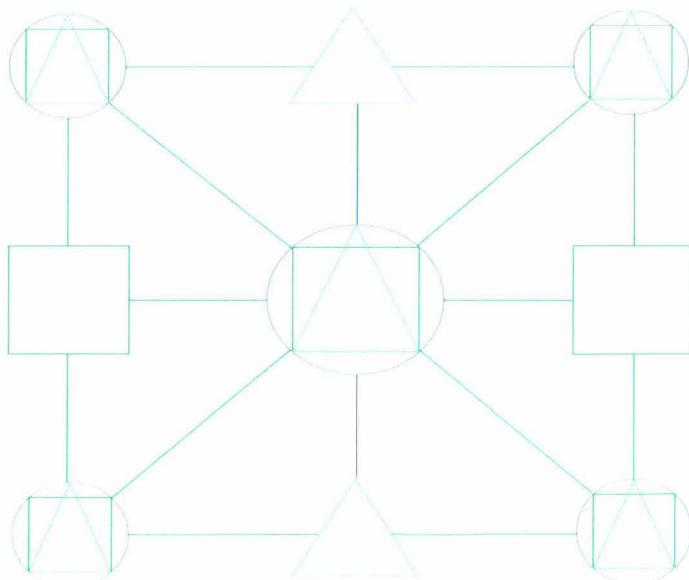
กระบวนการ ๓ ขั้นตอนนี้ สัมพันธ์กับการมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่ซับซ้อนนัก แต่พัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ โดยมีหลักว่า ตัวเกษตรกรจะต้องมีความพอเพียงพึงตนเอง เลี้ยงตนเองและครอบครัวให้ได้เสียก่อน กล่าวคือ เขายังคงและครอบครัวให้อยู่รอดก่อนแล้วจึงเริ่มรวมพลังกันในรูปกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ร่วมแรงร่วมใจกันจัดการสิ่งหลัก ๆ ในวิถีชีวิตของชุมชน เมื่อชุมชนมีพลังแล้วการจะติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกจึงจะเป็นไปได้ด้วยดี

ภาพที่ ๖ ๓ ขั้นตอนของทฤษฎีใหม่

ดังนั้น กระบวนการ 3 ขั้นตอนจึงมีจริยธรรมของความร่วมมือ (co-operation) ไม่ใช่การแข่งขัน (competition) มีการสร้างและสนับสนุนความเป็นมิตรความเมตตา ไม่ใช่ ความชัดเจ้ง การเป็นปฏิปักษ์กัน ไม่ใช่จะเป็นระหว่างบุคคลภายในชุมชนเอง หรือระหว่างชุมชนทั้งหมดกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล องค์กรภายนอก การนำแนวทางการร่วมมือ การรู้รักสามัคคี การเพิ่มพลังอย่างสร้างสรรค์ การเป็นกัลยาณมิตร เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์อย่างรอบด้านไม่เฉพาะทางการผลิตนี้ จัดว่าเป็นความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปในแต่ละขั้นเป็นการมุ่งสู่ความร่วมมือมากกว่าการแข่งขันและความชัดเจ้งซึ่งต่างจากแนวคิดของทฤษฎีอื่น ๆ ทฤษฎีใหม่จึงเป็น Cooperative Theory มิใช่ Conflict Theory

ภาพที่ ๗ การพึ่งพิงกัน (Interdependence)

๔. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย จึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกรุ่นดับสามารถเข้าใจ เข้าถึงและนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

๕. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลมฟ้าอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่ และการผลิตของไทยซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหารและมีส่วนเกินทางการผลิตธัญญาหารมารวมกันขึ้นเป็นทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้โดยเน้นความสำคัญของ น้ำ ที่มีต่อชีวิตเป็นพิเศษ ดังพระชาดagger สัทที่ว่า “... หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำ.... เพราะชีวิตอยู่ที่นั่น.... ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้....”

แนวพระราชดำริ “น้ำคือชีวิต” นี้เองที่เป็นรากฐานของ “ทฤษฎีใหม่”

๖. เป็นแนวคิดที่สมสมัยและได้จังหวะเวลาเหมาะสมในการเดือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำและดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาฯ ให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศ

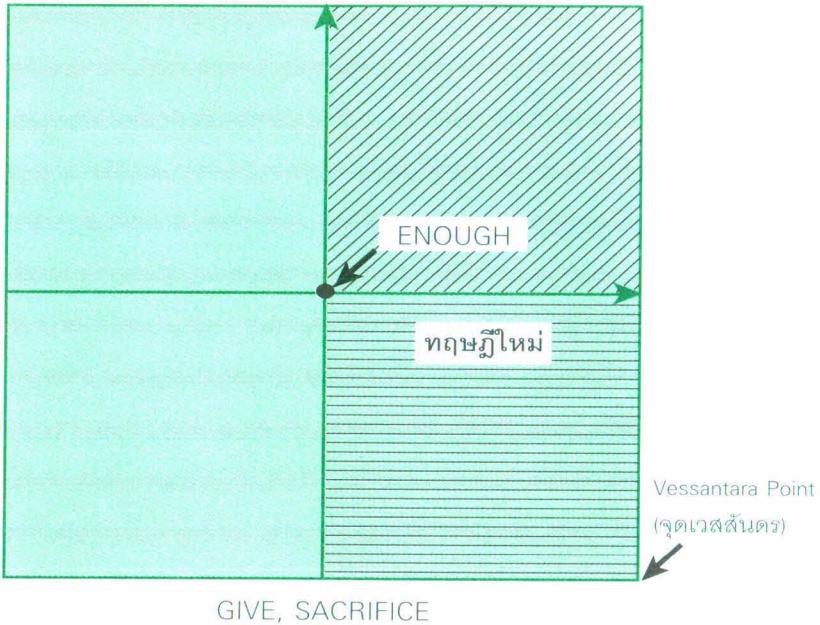
๗. เป็นแนวคิดที่ແงะໄວ่ซึ่งปรัชญาในการดำรงชีพและดำรงชาติ ด้วย มิใช่เป็นแต่เพียงทฤษฎีทางเศรษฐกิจหรือทฤษฎีด้านหนึ่งด้านใด โดยเฉพาะ หากเป็นทฤษฎีแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมี helyamit ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต อีกทั้งยังมีผลในทางการส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) แห่งความพอ และความพอเพียงอีกด้วย (Enough และ Subsistence)

ภาพที่ 8 แสดง ปรัชญาและจริยธรรมของทฤษฎีใหม่ที่แตกต่างไปจากปรัชญาและจริยธรรมของการพัฒนาที่เป็นกระแสหลัก ทั้งนี้ ปรัชญาและจริยธรรมของทฤษฎีการพัฒนากำมะถrog หลักอยู่ที่อาณาบริเวณกล่องด้านขางของภาพในขณะที่ปรัชญาและจริยธรรมของทฤษฎีใหม่อยู่ที่อาณาบริเวณกล่องขางด้านล่าง

ภาพที่ ๔

มิติทางจริยธรรมของทฤษฎีใหม่

TAKE, ACQUISITION, ACCUMULATION

๙. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้ มีพลัง เข้าใจถึงความเป็นจริง ไม่มีปมด้อยหรือห้อแท้ห้อถอยในโซคชະตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัตภาพ และเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถูกมองหรือทับถมว่า เป็นผู้ด้อยพัฒนาหรือมีปัญหาเป็นขลากหนามของการพัฒนา

๑๐. เป็นแนวคิดที่ปลด朵จากการเมือง ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีใหม่ที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้ได้โดยปราศจากข้อจำกัดด้านการเมือง ย่อมเป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายกับประเทศไทย ทั้งในเอเชีย ลาตินอเมริกา แอฟริกา หรือแม้แต่ในโลกตะวันตก

ข้อนี้จัดเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะ ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และสังคมโดยทั่วไปมักจะแยกจากกัน ในกรณีที่มีการอ้างว่า ทฤษฎีบางทฤษฎีมีความเป็นวิทยาศาสตร์ และมีความเป็นสากล ทฤษฎีนั้นก็มีมิติทางอุดมการณ์และมีตระกูลย์ที่การต้องทำลายล้างกันด้วยความรุนแรงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเพื่อคนจำนวนมากกว่าดังที่ ทฤษฎีนั้นอธิบาย วิเคราะห์และทำนายไว้ แต่ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานอยู่บนเมตตาธรรมและจริยธรรมของการให้ความพอดี ความพอเพียง ทฤษฎีใหม่องค์ธรรมของธรรมชาติ คือ เป็นระบบความคิดที่เลียนแบบหลักธรรมชาติ ที่สามารถสร้างดุลยภาพระหว่างสรรพสิ่งที่มีความแตกต่างหลากหลายได้ ทฤษฎีใหม่จึงมีความเป็นสากล เพราะอิงแบบอย่างของธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งสากลมีอยู่คู่โลกมานานแล้ว อีกทั้งยังเป็นจริยธรรมแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่ไม่เบียดเบี้ยนเอาชนะกันแบบทำลาย แต่ปรับตัวเข้าหากันอีกด้วย

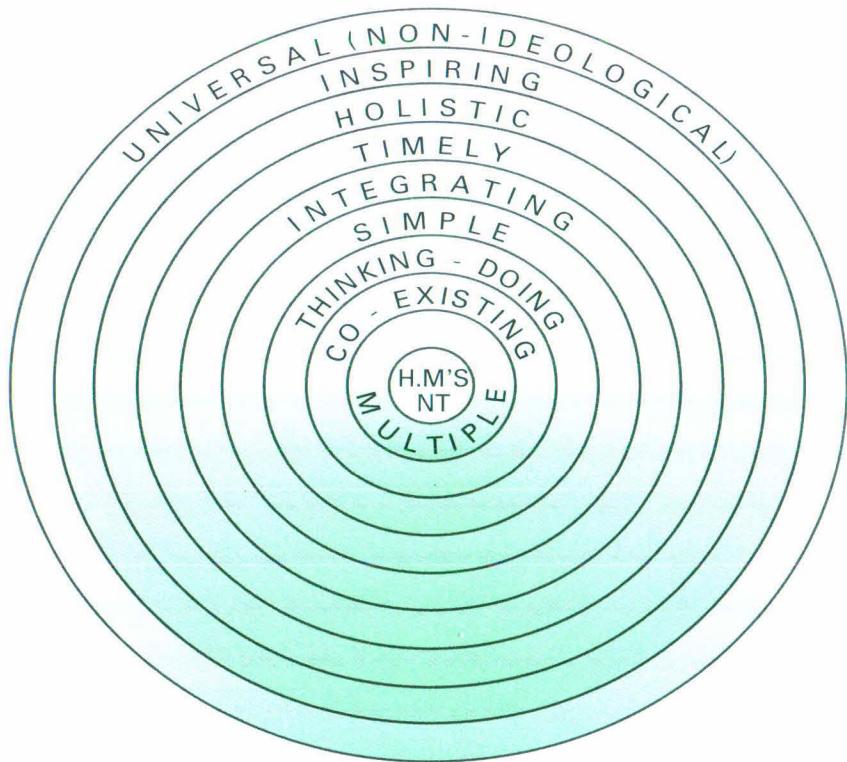
ความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่นี้ สรุปได้ ๙ ประการ เรียกว่า “นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” ดังนี้

- หลากหลาย (Multiple, Diverse)
- ร่วมนำ (Co - existing)
- คิด - ทำ (Thinking - Doing)
- เรียบง่าย (Simple)
- ผสานทุกส่วน (Integrating)
- ควรแก่สถานการณ์ (Timely)
- องค์รวมรอบด้าน (Holistic)
- บันดาลใจ (Inspiring)
- ไม่ใช่อุดมการณ์ - เป็นการสากล (Universal)

ภาพที่ ๙

นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่

The Enneagram of His Majesty's New Theory (H.M.s NT)

บรรณานุกรม

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ ประทีปแห่งแผ่นดิน, จัดพิมพ์โดยบริษัท
ไทยประกันชีวิต จำกัด, พ.ศ. ๒๕๓๔

มติชน. ฉบับวันศุกร์ที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๑

พระเทพเกeth (ประยุทธ์ ปัญตุโต). พจนานุกรมพุทธศาสนาสตร์, ฉบับประมาณ
ธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๖ (ช้ำ) พ.ศ.๒๕๓๒ ธรรมทานในวัน
ทำบุญอายุ ๕ รอบ คุณเสถียร เสถียรสุต

The Hutchinson Concise Dictionary of Science

The Oxford English Reference Dictionary

สถาบันนโยบายศึกษา
INSTITUTE OF PUBLIC POLICY STUDIES

สนับสนุนโดย

Konrad
-Adenauer-
Stiftung

บุลปีชีดอนราด จำกัด

กฤษฎีกา : มิติที่ยังไม่ถูกต้อง
ISBN 974-7215-03-9

9 789747 215038
C112
2020 70.00 บาท